

Кацавець Руслан Сергійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри Міжнародного приватного
та публічного права
Київського університету права Національної академії
наук України
ORCID ID: 0000-0001-8762-7524

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ У ПРАВОЗАХИСНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

INTERNATIONAL STANDARDS OF PROFESSIONAL ETHICS IN LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES

Анотація. Міжнародні стандарти професійної етики набувають особливої значимості. Впровадження їх у національну правову систему України – визначальний етап. Це дозволило втілювати загально визнані демократичні цінності безпосередньо у нормативну сферу, що регулює діяльність правозахисних органів. Морально–професійні цінності міжнародної спільноти, закріплені у відповідних нормативно-правових актах та кодексах доброчесності, деталізують моральні вимоги; встановлюють стандарти професійної комунікації; визначають допустимість втручання у приватність. Зокрема, закріплюють обов’язок поваги до людської гідності; недопущення дискримінації, будь-яких форм жорстокого чи принизливого поведіння. Важилем усвідомлення аспектів міжнародних стандартів професійної етики у правозахисній діяльності, є бачення специфіки в умовах певної ситуативності. Тут має передувати логіка мислення, доцільність. Тож нормативна база не тільки увібрала міжнародний досвід, а й створила дієві механізми контролю за дотриманням етичних стандартів.

У науковій сфері простежується, що міжнародні стандарти професійної етики правозахисників не відчужені, оскільки ґрунтуються саме на моральних засадах, що слугують впродовж історичного розвитку цивілізації людей.

Міжнародні етичні стандарти правозахисної діяльності закріплені у системі універсальних і регіональних міжнародно-правових актів, що ухвалені ООН, Радою Європи та іншими міжнародними інституціями. Вони визначають нормативи і особливості професійної поведінки представників правозахисних органів.

Відтак, аспекти міжнародних стандартів професійної етики у правозахисній діяльності – це підґрунтя функціонування безпеки в умовах демократичної правової держави. Вони фундаментуються на правових, моральних, гуманістичних засадах, що визначають службову поведінку представників правозахисних органів.

Примітно правозахисна діяльність популяризується у державному регулюванні. Міжнародні стандарти професійної етики формують спільний простір у межах професійної поведінки правозахисників.

Теоретичні положення та висновки вчених стали опорою для розвитку етичних знань у правозахисній сфері.

Ключові слова: міжнародні стандарти, професійна етика, правозахисна діяльність, кодекс, моральні принципи, закони, норми поведінки, моральність.

Abstract. International standards of professional ethics are gaining special importance. Their implementation in the national legal system of Ukraine is a defining stage. This allowed to implement generally recognized democratic values directly into the regulatory sphere that regulates the activities of human rights bodies. The moral and professional values of the international community, enshrined in relevant regulatory legal acts and codes of integrity, detail moral requirements; establish standards of professional communication; determine the admissibility of interference in privacy.

In particular, they establish the obligation to respect human dignity; to prevent discrimination, any forms of cruel or degrading treatment. The lever for understanding aspects of international standards of professional ethics in human rights activities is the vision of the specifics in a certain situation. Logic of thinking and expediency should prevail here. Therefore, the regulatory framework has not only absorbed international experience, but also created effective mechanisms for monitoring compliance with ethical standards.

In the scientific sphere, it is observed that international standards of professional ethics of human rights defenders are not alienated, since they are based precisely on moral principles that have served throughout the historical development of human civilization.

International ethical standards of human rights activities are enshrined in the system of universal and regional international legal acts adopted by the UN, the Council of Europe and other international institutions. They determine the norms and features of professional behavior of representatives of human rights structures.

Therefore, aspects of international standards of professional ethics in human rights protection activities are the basis for the functioning of security in a democratic state governed by the rule of law. They are based on legal, moral, and humanistic principles that determine the official behavior of representatives of human rights protection bodies. It is noteworthy that human rights protection activities are popularized in state regulation. International standards of professional ethics form a common space within the professional behavior of human rights defenders.

Theoretical positions and conclusions of scientists have become a support for the development of ethical knowledge in the human rights field.

Key words: international standards, professional ethics, human rights activities, code, moral principles, laws, norms of behavior, morality.

Постановка проблеми. Розвиток правової держави спрямовує увагу на ефективне функціонування правозахисних органів, з урахуванням міжнародних стандартів професійної етики, оскільки їх діяльність пов'язана із застосуванням владного примусу, втручання у сферу прав і свобод людини. В умовах глобалізації зростає роль універсальних стандартів прав людини. Тож правозахисна діяльність популяризується у державному регулюванні. Міжнародні стандарти професійної етики формують спільний простір у межах професійної поведінки правозахисників.

Звісно, формальність етичних вимог не гарантує їх ефективності, бо вирішального значення набуває внутрішнє їх прийняття. Отож, дослідження професійної етики у даній сфері дозволяє виявити моральні засади. Адже це – основа правозахисної діяльності. А ще визначити значимість міжнародних етичних стандартів з питань гуманізації, суспільної довіри.

Аналіз досліджень. Принципи і норми етики у професійній діяльності постійно досліджуються науковцями. Значимі міжнародні стандарти професійної етики у правозахисній сфері. Зокрема, особливу увагу приділяли: А. Войціховський, М. Гнатковський, О. Марін, Д. Коваль та інші.

Мета: дослідження аспектів міжнародних стандартів професійної етики у правозахисній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аспекти міжнародних стандартів професійної етики у правозахисній діяльності – це підґрунтя функціонування безпеки в умовах демократичної правової держави. Вони фундаментуються на правових, моральних, гуманістичних засадах, що визначають службову поведінку представників правозахисних органів; забезпечують суспільну легітимність владного примусу. Сучасна глобалізація правозахисної діяльності сприймається як внутрішньодержавна функція, оскільки здійснюється з дотриманням універсальних стандартів прав людини закріплених у міжнародному праві. Тож міжнародні стандарти професійної етики є інструментом гармонізації національних моделей правозахисної діяльності із загально визнаними світовими цінностями.

Так, міжнародні етичні стандарти правозахисної діяльності закріплені у системі універсальних і регіональних міжнародно-правових актів, що ухвалені ООН, Радою Європи та іншими міжнародними інституціями, які визначають нормативи і значимість професійної поведінки представників правозахисних органів. Це: «Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» (1984 р.), «Конвенція ООН проти корупції» (2003 р.) та ін. А ще стандарти відображені у Європейській конвенції з прав людини (1950 р.). Відтак, міжнародно-правові акти формують уніфікований підхід у професійній діяльності, закріплюють принципи служіння суспільству та поваги до прав і гідності людини, законності, добросовісності. Також слугують основою для гармонізації національних та правових систем із загально визнаними цінностями правової держави та прав людини. Важливим орієнтиром завжди слугує Кодекс, що визначає ключові етичні засади, спрямовує на забезпечення законності та захист прав і свобод людини. Закріплює обов'язок поваги до людської гідності, недопущення дискримінації, форм жорстокого чи принизливого поводження; передбачає: дотримання службової інформації, конфіденційність, несумісність корупції із професійним статусом [1].

На основі міжнародного права і за рішенням Ради Безпеки ООН встановлена можливість безпосереднього втручання світового співтовариства у внутрішні справи держав, що нехтують правами і свободами людини, забувають про інститут юридичної відповідальності держави за наслідки своєї діяльності перед власним народом та світовим співтовариством [1]. Наразі значимість Міжнародного Кодексу поведінки державних посадових осіб (1996 р.) – очевидна. Розуміється, забезпечення прав і свобод людини не є тільки справою кожної держави. Це – мета світового співтовариства. Усвідомлення, безперечно, має визнання у світовій думці. Права і свободи людини – найвища соціальна цінність.

Розвиток і ефективне здійснення права, внутрішня узгодженість його чинників, і передусім, самих норм права поєднуються із професійною етикою. Неузгодженості правових норм, у тому числі і етичних засад, призводять до порушення системності правового регулювання, знижують його ефективність, гальмують розвиток взагалі. Система норм національного права, стандарти професійної етики мають вирізнятися чіткістю, розумінням, придатністю для ефективного функціонування. В іншому випадку – неможливе успішне здійснення функцій права, забезпечення захисного впливу його норм на суспільні відносини.

Впровадження міжнародних етичних стандартів у національну правову систему України – визначальний етап. Це дозволило встановити загальновизнані демократичні цінності безпосередньо у нормативну сферу, що регулює діяльність правозахисних органів.

Отож, морально-професійні цінності міжнародної спільноти, закріплені у відповідних нормативно-правових актах та кодексах доброчесності, деталізують моральні вимоги, встановлюють стандарти професійної комунікації, визначають допустимість втручання у приватність. Тож нормативна база не тільки увібрала міжнародний досвід, а й створила дієві механізми контролю за дотриманням етичних стандартів.

Наукове бачення: міжнародні стандарти професійної етики правозахисників не відчужені, оскільки ґрунтуються на моральних засадах, що слугують впродовж історичного розвитку цивілізації людей. Щоб зрозуміти державно-правові явища, перенести принципи закономірності, гармонійності природи у професійну сферу, необхідно саме із особистих переконань глибше пізнати духовну основу життя, відчуті сутність професійного обов'язку відповідно до вимог часу [4].

Етика – вчення про мораль. Мораль визначається як сукупність усвідомлюваних принципів; норм поведінки. Втілення цих принципів у стосунках людей, відношення до суспільства є однією з головних особливостей моральності. Зокрема, на цих принципах склалися моральні стосунки. Спочатку було невелике коло професій. Згодом виникали нові професії зі своїми соціальними функціями і суспільним призначенням. Це зумовлювало специфіку вчинків людей, поведінку. У результаті формувалися моральні настанови, що відповідали особливостям, формі праці групи людей. Так поступово утворювалися морально-професійні норми; загартовувалися часом і ставали силою, що спрямовувала поведінку представників різних професій. У процесі праці між людьми складаються відповідні моральні стосунки; вирізняються чинники, властиві для всіх видів професійної діяльності. Це ставлення до суспільної праці; до учасників трудової зайнятості; моральні відносини, що виникають у сфері зіткнення інтересів діяльних груп – одна з іншою і суспільством [7, с. 10].

Так, професійна етика – це прикладна наукова дисципліна. Виокремилась, як самостійна дисципліна, наприкінці XVIII століття. Вона вивчає походження, сутність, специфіку, суспільні функції морально-професійних норм і стосунків; закономірності їх розвитку. Розуміється, професійна етика не ілюструє нерівності щодо моральності різних професійних груп. Однак до окремих видів професійної діяльності, суспільство висуває досить високі моральні вимоги.

На думку вчених, етика вирізняє моральні аспекти взаємодії особи і суспільства. А саме: відносини виробничих груп і кожного фахівця зокрема до суспільства загалом; моральні якості особи фахівця, що сприяють бездоганному виконанню професійних обов'язків; специфіку моральних взаємин фахівців та осіб, які є учасниками даної діяльності; внутріколективні взаємовідносини та специфічні моральні норми, що виникають у результаті професійної діяльності; професійну діяльність як моральнісну ознаку особистості; особливості професійного виховання, мету і методи.

Звернено увагу на етичні аспекти: загальна етика (духовний аспект) і професійна етика (діяльний аспект). Безперечно, у центрі уваги – людина. Вона має відчувати свою професійну значимість, фахову цінність, особисту сутність у суспільстві. Для цього людина повинна творити і працювати вільно. «Моральна свобода – велике людське багатство, воно дається не природою, а справедливим ладом. Але це багатство стає благом, якщо людина ... розуміє спільні для всіх людей інтереси і потреби» (Василь Сухомлинський).

Мораль – елемент суспільного буття і свідомості; охоплює всі види професійної діяльності і стосунків людини; є соціальною потребою у їх вихованні. Мораль навчає того, що є належним. Вона виявляється у двох формах: особисті моральні якості (милосердя, чесність, скромність, відповідальність) і сукупність норм суспільної поведінки від оцінюючих уявлень (порядно, справедливо, добродійно) [9, с. 20].

Одним із найважливіших чинників, що визначає особистість – здатність до спілкування. Це орієнтує на ефективне особистісне співіснування. Моральні норми та оціночні уявлення виражають інтереси певних соціальних груп, суспільства загалом і стають основою поведінки людей. Визначають властивості поведінки, необхідні конкретно історичному суспільству (чи його більшості). А сутність поведінки обумовлюється особистісними властивостями [5].

За літературними джерелами, виховна діяльність, зазвичай, обмежується певними правилами людських вимог. Це може ілюструватися зовнішніми діями. Але ж істинність не лише в цьому. Сутність: формування внутрішніх прагнень, що відповідають поклику моральних вимог сучасного суспільства. З них, як належна внутрішня закономірність, виникала б моральна поведінка. Це актуально і потребує уваги у механізмі правового регулювання.

Недаремно, кожна епоха має комплекс усталених морально-професійних норм, що стають відповідною духовною реальністю.

Стандарти професійної етики у правозахисній діяльності ґрунтуються на загальнолюдських етичних поняттях; виявляються у професійному середовищі. Моральність їх розглядається як етикозначуще завдання, де законність має поєднуватися із внутрішнім переконанням. Отож-бо, загальні моральні принципи виступають основою через яку проходять професійні рішення [8, с. 30].

Важливим чинником міжнародних стандартів професійної етики виступає моральний принцип поваги до людської гідності. Завважте, перехід від загальних роздумів до визнання гідності виокремив Іммануїл Кант. Він зазначає: «Уникайте ситуацій, що здатні принизити гідність іншої людини...». Його бачення досить суттєве для теоретичного розуміння вищої людської гідності. На це й орієнтує Загальна декларація прав людини (1948 р.), а також інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність правозахисників у професійній сфері. Це пріоритет поваги до особистості над будь-якими інтересами службової чи політичної діяльності. Зокрема, стаття 5 Загальної декларації прав людини «...Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання» [2].

Безперечно, аспекти міжнародних стандартів професійної етики створені на визнанні людської гідності, визначають гуманістичну спрямованість правозахисної функції держави, слугують допустимістю будь-яких форм владного впливу у сфері професійної діяльності і є найвищою соціально-правовою цінністю.

Слушно завважує Наталія Веселовська, кандидат юридичних наук, розвиток принципів і норм професійної етики відбувається під зовнішнім впливом суспільства. Результат – професійна компетенція фахівців правозахисної структури. Сукупність моральних установок, психологічних настанов, що властиві певній професійній групі осіб та визначають їх духовну ідентичність – в основі юридичної деонтології, що є значущою для професійної діяльності правозахисників. Ось тут етичні норми постають необхідною умовою професійної компетенції, а не формальністю [6].

Важилем наукового осмислення аспектів міжнародних стандартів професійної етики у правозахисній діяльності є обґрунтування специфіки їх реалізації в умовах екстремальних ситуацій. Зокрема, збройні конфлікти, надзвичайні правові режими, загроза суспільній стабільності – створюють підвищені вимоги, оскільки має місце певна ситуативність. Тут повинна передувати логіка мислення, доцільність. За таких умов міжнародні стандарти професійної етики набувають особливої значимості. Це дозволяє зберегти пріоритет поваги до людської гідності. Передусім, недоторканності особи та заборони жорстокого поводження, навіть, якщо на це провокують у певній мірі

обставини. Слід завжди пам'ятати мудрі слова Жуль Верна: «Кожна людина – людина...» Отож, вивчення професійної етики, допоможе осмислити реальність, наблизитися до розуміння професійної діяльності. Тож доцільно знати: право має бути протиположним насильству; стабілізуючим і миротворчим фактором, таким, що здатне подолати недружні стосунки, викликані національними, політичними й особистісними суперечностями; право, законність – це інститути соціального життя, що тісно пов'язані з суспільною мораллю, вони втілюють її ідеали та принципи [8, с. 60].

Правові норми багато у чому залежить від моральної озброєності правозахисників та від дотримання ними вимог професійної етики. Так, специфіка правозахисної діяльності містить у собі потенційну небезпеку професійної деградації особи, що проявляється в актах бюрократизму, формалізму, втрати самоконтролю, відповідального ставлення до справи, у прояві грубості, нелюдності. Діяльність правозахисників за специфікою, проникає у сферу моралі, має співвідноситися з моральними вимогами. Отже, етика охоплює одночасно загальні моральні принципи; особливі вимоги, виходячи з окремих видів діяльності; включає своєрідний етикет-правила ввічливості, толерантності, культуру поведінки.

Теоретичні положення та висновки вчених стали фундаментом для розвитку системи етичних знань у професійній діяльності правозахисників.

Нагадаймо основні принципи і моральні вимоги, якими повинні керуватися працівники прокуратури при виконанні службових обов'язків та поза службою. Їх визначає «Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів». Адже виконання покладених на прокуратуру завдань потребує від працівників професіоналізму, неупередженості, чесності, порядності та здатності протистояти намаганням неправомірного впливу на їхню службову діяльність. Саме цьому має сприяти Кодекс. Так, правову основу регулювання становлять: Конституція України; укази Президента України; Закони, постанови, що стосуються органів прокуратури та державної служби. Нормативною базою у цій сфері є міжнародно-правові документи, в тому числі Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, а також ін.

Дотримання адвокатами особливих етичних вимог і правил розглядається світовою адвокатською спільнотою як необхідна передумова повноцінного функціонування адвокатури та виконання важливої соціальної ролі в демократичному суспільстві. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає дотримання Правил адвокатської етики як одного з основних професійних обов'язків адвоката. Правила мають на меті уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури у сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальноновизнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві.

Судді України. Усвідомлюючи значимість своєї місії, з метою зміцнення та підтримки довіри суспільства до судової влади вважають, що зобов'язані демонструвати і пропагувати високі стандарти поведінки. Тож добровільно беруть на себе більш істотні обмеження, пов'язані з дотриманням етичних норм як у поведінці під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій поведінці [8].

Відтак, сучасна правова держава має сповнюватись довірою, виступати соціальним феноменом і стратегом ефективного правозахисту.

Висновки. За результатами розгляду міжнародних стандартів професійної етики у правозахисній діяльності, доцільно підкреслити їх значимість, оскільки вони виконують комунікативну функцію, готовність діяти в межах права і моралі. Тут професійна етика постає не як допоміжний елемент правового регулювання, а як системоутворюючий чинник, що забезпечує сучасний діалог між правозахисником та суспільством; сприяє зміцненню демократичних інститутів, утвердженню верховенства права.

Перелік використаних джерел:

1. Войціховський А. В. Міжнародне право: підручник. Харків. 2020 – 544 с.
2. Романів Х. Б. Трансцендентальна свобода Іммануїла Канта як основа особистої моральності та правових відносин. Серія: юридичні науки. 2021. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4459/1/%d1%80%d0%be%d0%bc%d0%b0%d0%bd%d1%96%d0%b2.pdf>
3. Самойлюк З. П. Історія становлення міжнародного кримінального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. №1. 2024. С. 203–204.
4. Оніщенко Н. М. Міжнародне право і розвиток національної правової системи України: питання миробудівництва. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. No 12-13 (квітень, 2022). С 117–125. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/22/18>
5. Веселовська Н. О., Павлов В. О. Психологія мистецтва переконання: логіка, риторика та деонтологія в дії. *Академічні візії*, № (44). 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15622221>
6. Веселовська Н. О., Гіда Є. О., Стерліков О. С. Сутність правової культури. *Академічні візії*. № (18), 2023. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17610109>
7. Кацавець Р. С. Професійна етика юристів. 2-ге видання, доповнене. Навчальний посібник. К.: Алерта, 2022. 246 с.
8. Кацавець Р. С. Підготовка майбутніх юристів. Навчальний посібник. К.: Алерта, 2023. 178 с.
9. Кацавець Р. С. Юридична психологія. Навчальний посібник. 3-є вид. К.: Алерта. 2023. 296 с.
10. Міжнародний Кодекс поведінки державних посадових осіб : Кодекс від 23.07.1996 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text

References

1. Voitsikhovskiy, A. V. (2020). Mizhnarodne pravo [international law]. Kharkiv
2. Romaniv, Kh, B. (2021). Transtsendentalna svoboda Immanuila Kanta yak osnova osobystoi moralnosti ta pravovykh vidnosyn [Immanuel Kant's transcendental freedom as the basis of personal morality and legal relations] Retrieved from: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstre>

am/1234567890/4459/1/%d1%80%d0%be%d0%bc%d0%b0%d0%bd%d1%96%d0%b2.pdf (Дата звернення: 26.03.2026)

3. Samoiliuk, Z. P. (2024). Istoriia stanovlennia mizhnarodnoho kryminalnoho prava [History of the formation of international criminal law]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal* № 1. P. 203–204.

4. Onishchenko, N. M. (2022). Mmizhnarodne pravo i rozvytok natsionalnoi pravovoi systemy ukrainy: pytannia myrobudivnytstva. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky»* (№ 12-13) (in Ukrainian). <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/22/18> (Дата звернення: 24.03.2026)

5. Veselovska, N. O., & Pavlov, V. O. (2025). Psychology of the art of persuasion: Logic, rhetoric and deontology in action. *Academic Visions*, 44. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15622221>

6. Veselovska, N. O., Hida, Ye. O., & Sterlikov, O. S. (2023). The essence of legal culture. *Academic Visions*, 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17610109>

7. Katsavets, R. S. (2022). *Profesiyna etika yurystiv* [Professional ethics of a lawyer] Kyiv: Alerta.

8. Katsavets, R. S. (2023). *Pidhotovka maibutnikh yurystiv* [Training of future lawyers]. Kyiv: Alerta.

9. Katsave R. S. (2023). *Yurydychna psykhologhiia*. [Legal psychology] Kyiv: Alerta.

10. *Mizhnarodnyi kodeks povedinky derzhavnykh posadovykh osib* [International Code of Conduct for Public Officials] Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_788#Text (Дата звернення: 24.03.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)